

Presentació

Francesc Imbernón*

Unes reflexions de presentació

Quan se'm va proposar coordinar una TRIBUNA d'aquesta revista sobre renovació pedagògica, per fer una reflexió i aportacions arrel de la celebració del Congrés de Renovació Pedagògica a Catalunya, el primer que vaig pensar és que tractar aquest tema volia dir posar a debat tot el que té a veure amb el sistema educatiu, amb la relació ensenyament/aprenentatge, amb l'educació en el seu sentit més ampli; per tant, em trobava amb una dificultat fonamental a l'hora de tractar i donar coherència en aquesta qüestió. Una altra dificultat era el descafeïnament de termes com renovació a causa de la seva profusa (l'abús del terme renovació

és tan exagerat que fins i tot algunes administracions l'assumeixen com una secció més de l'aparell administratiu) i confusa utilització.

De vegades hi ha confusió entre *renovació* i *innovació* i, de fet, aquest segon terme, més utilitzat a la Universitat, defineix millor el que volem expressar. A Catalunya, però, hem fet servir sempre el terme *renovació*, no com l'entenen alguns amb el sentit de «reparar», de «tornar a fer nova una cosa vella», sinó amb una intencionalitat més radical, d'introduir-se dintre d'un procés, d'una estructura o institució, per transformar-la de soca-rel, possiblement amb una actitud de respecte per la tasca ja feta, però generant un procés constant de recerca de noves idees, propostes i aportacions per a la solució de les situacions problemàtiques educatives i socials, procés que hauria de comportar un *canvi essencial* en la teoria i en la pràctica educativa.

Els canvis dels darrers temps

En els últims vint anys s'ha produït un canvi qualitatiu en la nostra societat, la qual cosa ens hauria de fer replantejar l'ensenyament des d'una òptica diferent a la d'èpoques anteriors i, lògicament, influeix en la necessitat d'una renovació profunda.

* Francesc Imbernón és catedràtic de Didàctica i Organització Escolar a la Universitat de Barcelona. Ha publicat recentment els llibres *Formación permanente del profesorado en los países de la CEE*, Horsori-ICE, 1993; *La formación del profesorado*, Paidós, 1994; *La formación y el desarrollo profesional del profesorado. Hacia una nueva cultura profesional*, Graó, 1994.

Adreça professional: Dep. DOE, Divisió CCEE. Universitat de Barcelona. Baldiri Reixac, s/n. 08028 Barcelona. Tel. 440 92 00, ext. 3389. Fax 334 91 93.

Aquests canvis ens obliguen, a partir de noves premisses, a actualitzar els nostres punts de vista. Moltes de les circumstàncies concretes que envoltaven l'ensenyament han canviat. Hem vist com molts dels factors quantitatius (escolarització, construccions, ràtio, materials...) han sofert variacions importants, deixant de banda els problemes puntuals, de manera que han passat a primer pla les qüestions qualitatives, és a dir, ens preocupem més ara per la millora de la *qualitat* de l'ensenyament, la qual cosa es concreta en l'anàlisi i revisió d'aspectes tan importants com la individualització, les necessitats educatives especials, les adaptacions curriculars, el tractament de la diversitat, el treball en la col·legialitat, l'autonomia professional, l'elaboració de projectes específics, els valors educatius, la contextualització curricular... La renovació pedagògica hauria de tenir com a objectiu principal, ara per ara, la millora constant d'aquesta qualitat, sense oblidar, però, d'altres aspectes importants com ara la millora del context on s'insereix l'educació i, també, del petit context on s'estableixen les condicions de treball del professorat.

Aquesta renovació, aquesta qualitat que es pretén en l'ensenyament, no pot definir-se en termes d'abstracció, ans al contrari, ha d'anar lligada a una anàlisi de la realitat social actual (els seus valors predominants, la relació indicadors de rendiment/indicadors educatius, els trets més característics, les

relacions de poder, la gestió pública i privada, les contradiccions...), des de la realitat macro-social a la microsocial. Aquesta darrera també es prou important, ja que la renovació pedagògica hauria de ser un projecte socioeducatiu emmarcat en un context determinat, i algunes de les característiques d'aquest projecte han de ser l'originalitat, la descentralització, l'especificitat, l'autonomia i la recerca.

Per tant, la renovació pedagògica es un procés complex que no és de caràcter únicament tècnic, sinó ideològic, la qual cosa ens hauria d'ajudar a plantejar un qüestionament constant del què, el per què i el com es fan les coses, segons la voluntat de canviar, si més no, els processos socials i educatius.

La renovació pedagògica hauria d'empènyer a un canvi educatiu constant, sabem que tenim una història, un passat, però l'educació al segle XXI es mourà entre la incertesa, la complexitat, el treball en equip i la diversitat. Pertant, la renovació pedagògica hauria de fer un salt qualitatiu i passar d'impulsar experiències de renovació a buscar la generalització del canvi, la innovació institucional, i això no es fa sense la discussió, el treball en comú, la divulgació de la informació i la comunicació entre companys, si no les experiències innovadores i els projectes de renovació pedagògica poden semblar petites illes enmig d'un oceà d'indiferència i mediocritat.

La renovació pedagògica, recerca i interacció col·lectiva

La renovació pedagògica implica una tasca de recerca i d'interacció col·lectiva i, encara que es desenvolupi en qualsevol indret on un professor/a pugui participar, assoleix les seves veritables característiques en el treball a l'interior de les institucions, on es donen unes determinades estructures, pràctiques, conceptes, interessos i valors. La renovació individual és, moltes vegades, una renovació superficial o nascuda per morir lentament, la tasca col·lectiva dona un sentit més durador a la transformació. Per tant, el compromís i la participació del professorat és imprescindible per desenvolupar processos de renovació col·lectiva i per anar assumint una professionalitat basada en l'autonomia compartida i no en la dependència.

Això ens ha de portar (i encara més a la Universitat) a generar processos de renovació que mantinguin una estreta relació entre teoria i pràctica, entre pensament i acció. La renovació/innovació ha de conjuminar la teoria, la pràctica i el compromís de transformació social amb el medi on es desenvolupa aquesta pràctica mitjançant processos de recerca col·lectiva.

I aquests processos de recerca per aconseguir una renovació pedagògica no poden alinear-se amb la burocràcia ni amb la

uniformització que tant sol agradar a les administracions, sinó que troba el seu veritable camí en la diferenciació i l'adequació a l'entorn, en l'autonomia i la participació i la corresponsabilització d'una gestió democràtica.

Aquesta gestió col·lectiva i democràtica no s'ha de confondre amb un «deixar fer» ni amb un «entre tots ho farem tot», sinó que cal revestir-la d'una professionalitat no corporativista. Tan perjudicial pot ser per a l'ensenyament una gestió autoritària com la inexistència d'una gestió veritablement democràtica. La renovació pedagògica, sense abandonar els principis de col·legialitat, democràcia i participació, hauria de trobar una sortida per facilitar la necessària professionalitat en la gestió dels centres.

La renovació pedagògica no s'ha d'introduir únicament a través de la transmissió dels continguts a les aules, mitjançant tècniques docents, sinó que hem de renovar les estructures d'organització. Hem de canviar el que continua inamovible, amb petits canvis formals, des de fa més d'un segle. Ens referim, per exemple, a l'organització del centre en aules, horaris, agrupaments d'alumnes per edats, tutories, canals de comunicació, adequació a la realitat laboral i familiar, mobiliari, distribució d'espais... La renovació pedagògica s'hauria de plantejar la necessitat de remoure aquestes rutines i «tradicions», encara que en un moment determinat hagin estat avalades per un concepte renovador.

En definitiva, la renovació pedagògica hauria de ser una eina de revisió de la teoria i de transformació de la pràctica educativa. L'anàlisi crítica de la realitat és un primer pas per entreveure les contradiccions que hi ha entre la realitat social i els valors d'una educació a la mesura de les persones. La renovació pedagògica hauria d'apostar per introduir l'anàlisi i la denúncia d'aquestes contradiccions i establir els camins per a un treball transformador, per no caure en pràctiques «modernitzadores» sense innovació, que acostumen a ser igualment reproduïdors. Això implica també no reduir la renovació a la mera intervenció educativa, sinó sortir de les parets de les aules i centres per col·laborar o assumir protagonismes en altres activitats socials.

D'altra banda, la renovació pedagògica ha de conservar una part de caràcter utòpic. La utopia educativa és patrimoni del professorat i no s'hi pot renunciar. Això no vol dir pecar d'idealis-

me ni d'ingenuïtat, sinó prendre consciència que el treball de cara a la renovació comporta veure com alguns objectius només es poden assolir a llarg termini, objectius que poden semblar inviables en un cert moment i fer-se realitat en un altre.

I per últim, la recerca, l'anàlisi, l'experimentació i l'avaluació (heus aquí la importància de la Universitat en aquests processos) dels fets educatius, amb un concepte d'educació com a empresa col·lectiva, són condicions imprescindibles per a la renovació pedagògica.

Per intentar analitzar tots aquests aspectes hem volgut tractar aquesta TRIBUNA de manera diferent i poder tenir l'oportunitat de conèixer les opinions d'alguns dels diversos sectors implicats en la renovació pedagògica: els col·lectius de professors i professores, els sindicats, els pares, l'administració educativa, els mitjans de comunicació, els ajuntaments... Esperem que el debat permeti situar i resituar el moment i el procés de renovació pedagògica a casa nostra.